

Siyasal Güven Ve Bileşenleri, Üniversite Öğrencilerinde Etnik Kimlik, Siyasal Güven İlişkisi Üzerine Bir Uygulama

Hamza Bahadır ESER*

ÖZET

Olabildiğince farklı siyasal görüşün söz hakkı bulabilmesi, vatandaşların kendilerini yeterli görüp, siyasete katılması, siyasal sisteme ve temsilcilerine güvenip sisteme dâhil olması gelişmiş demokrasiler için önemli birer bileşendir. Sağlıklı bir demokrasinin temel yapı taşı olan siyasal insanın siyasal güven/güvensizlik düzeyi günümüzde yönetimlerin istikrarı, meşruiyeti ve devamlılığı için dikkatle takip edilmesi gereken hayati değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal güveni konu alan bu çalışmada öncelikle siyasal güvenin ideal çoğulcu demokrasiler için önemi devamında ise siyasal güven ve ilişkili kavramlar ele alınacaktır. Etnik kimliklerin siyasal güven üzerindeki etkisini inceleyen alan araştırması bulgularına geçilmeden önce ilgili yazına kısaca değinilecektir. Alan araştırması sonucunda etnik kimliklere göre bireylerin siyasal güven düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Çalışmada Kürtlerde siyasal temsilci odaklı güvenin daha yüksek olduğu, Türklerde ise rejim odaklı siyasal güvenin daha fazla olduğu görülmüştür. Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumların güçlenmesiyle siyasal rejime duyulan güven arasında anlamlı olumsuz bir ilişkinin varlığı çalışmada elde edilen diğer önemli bir bulgudur.

Anahtar Kelimeler: *Siyasal Güven, Siyasal Yeterlilik, Etnik Kimlik, Çözüm Süreci, Ayrımcılık*

Political Trust and Its Components, A Study on The Relationship Between Ethnic Identity and Political Trust of University Students

ABSTRACT

Having voice of different political ideas as much as possible, the participation of citizens into politics by evaluation of themselves as efficacy in politics and trust on politics and politic system are important variables for advanced democracies one each. The degree of political trust or distrust of a political man as main constituent of a healthy democracy are vital factors which are have to followed carefully by administrations for their own legitimacy, stability and continuity. First of all the importance of political trust for ideal pluralistic democracies will be explained briefly, after that the concept of political trust and related concepts will be under debate. Before explanation of the findings of the study the literature on the relation between political trust and ethnicity will be referred briefly. The findings of survey research show that the degree of political trust of participants changes significantly according to their ethnic identities. The incumbent base trust of the Kurds is higher than the Turks, and the attitudes on race discrimination have a negative significant relation with regime based political trust are other important findings of the study.

Key Words: *Political Trust, Political Efficacy, Ethnic Identity, Solution Process, Discrimination.*

* Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, hamza.eser@gmail.com

Giriş

Modern çoğulcu demokrasilerin öne çıkan temel özelliği vatandaşların sistem üzerindeki ilgilerinin oldukça artmış olmasıdır. Günümüz demokrasilerinde vatandaşlar arasında demokrasinin ideal ve prensiplerini içselleştirmeye yönelik yaygın bir çabanın varlığından bahsetmek mümkündür.¹ Devletleri, siyaseti yönlendiren liderlerin popüler olması, siyasa belirleme süreçlerinde halkın katılımını teşvik etmeleri, cesaretlendirmeleri siyasal güvenin tüm halk içinde ortaya çıkması için yeterli olmamaktadır. Halk içinde her zaman için eşitsizlikler, adaletsizlikler olduğunu düşünenler, hükümetlerin tüm fiillerine şüphe ile yaklaşanlar olacaktır.² Öyle ki günümüz siyasal insanı siyasal sistemi kendi öznel bakış açısı ile değerlendirmekte ve bu değerlendirme sonucu genelde kendi siyasal akılcı tercihini ortaya koymaktadır.³ Bu değerlendirme süreçleri içerisinde kimi zaman bireylerin sisteme olan bağlılıkları, sistem üzerindeki meşruiyet algıları güçlenirken, kimi zaman da birey siyasal sistem ve onun temsilcilerinden uzaklaşmaktadır. Tüm bu davranış tiplerinin temelinde siyasal sisteme duyulan güven ya da güvensizliğin yattığını ifade etmek mümkündür. Modern demokrasilerin niteliklerinin anlaşılmasında siyasal güven önemli bir yere sahiptir.⁴

Kalaycıoğlu, yarışmacı siyaset, hoşgörü, birlikte hareket edebilme yeteneği, siyasal ilgi ve neticesinde siyasal bilgi, siyasal etkinlik duygusu ve siyasal güveni sağlıklı bir demokrasinin sahip olması gereken özellikler olarak sıralar.⁵ Dahl, karşılıklı siyasal güvenin poliarsiyi yani çoğunluğun yönetimini ve yarışmacı bir siyasal yapıyı ortaya çıkardığını vurgular. Dahl, güvensizlik ortamının ise otoriter hegomonik bir siyasal sistem ortaya çıkarma olasılığına vurgu yapar.⁶ Dahl, bu ikili yapının ortaya çıkmasını üç boyutta ele alır. İlk olarak poliarsinin iki yönlü diğer bir ifade ile karşılıklı iletişim içermesi ve bu tür iletişimin insanlar arasındaki güvensizliği önleyici bir nitelik arz etmektedir. İkinci olarak insanların hedeflerine ulaşmak üzere bir araya gelebilmeleri için karşılıklı güvene ihtiyaçları vardır. Emir komuta zinciri içeren otoriter örgütler

¹ Pippa Norris, "Introduction: The Growth of Critical Citizens?" İçinde *Critical Citizens: Global support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York, 1999, s.19; Chomsky'nin, halkın siyasal sistemin işleyişi ilgili "ciddi" meselelerle ilgili karar alma süreçlerine müdahil edilmeyerek aslında yönlendirildiği bir yönetim anlayışına ilişkin kapsamlı bir "demokrasi" eleştirisi için ayrıca bkz. Noam Chomsky, "Yeni Dünya Düzeninde Demokrasi Mücadelesi", İçinde: *Düşük Yoğunluklu Demokrasi*, Samir Amin, Noam Chomsky ve Andre Gunder Frank, Çev:Ahme Fethi, Alan Yayıncılık, İstanbul 1995, s.100-124.

² Joel D Aberbach ve Jack L. Walker, "Political Trust and Racial Ideology", *The American Political Science Review*, Vol. 64, No. 4, 1970, s. 1199.

³ Fukuyama, insanın her zaman rasyonel tercihleri ile hareket etmediğini, insanın sadece fayda merkezli hareket etmediği birçok durumun görülebileceğini, ancak maddi çıkarlarını öne aldığı durumların görülebileceğini, rasyonel tercih ile alışkanlıklar arasındaki ayrışmaya rağmen hali hazırda toplumların birtakım alışkanlıklarını korumaya devam ettiklerini kapsamlı bir şekilde açıklar. Bununla birlikte neo-klasik ekonomik bir kuram olan "insanın "faydasını maksimize eden rasyonel birey" olarak tarif edilmesinin çoğu zaman geçerli bir durum olduğunu ayrıca ifade eder, bkz. Francis Fukuyama, *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*, Çev: Ahmet Buğdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 29-37.

⁴ Pippa, a.g.m., s. 2; Richard L. Cole, "Toward as Model of Political Trust: A Causal Analysis", *American Journal of Political Science*, Vol. 17, No. 4, 1973, s. 809.

⁵Ersin Kalaycıoğlu. "Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi", İçinde *Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür*, Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu, Levent köker, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1995, s. 50-51

⁶ Robert A. Dahl, "Polyarchy, Participation and Opposition", New Haven and London, *Yale University Press.*, 1971, s.151.

içinde karşılıklı güvensizlik ortaya çıkabilir. Ancak karşılıklı etkileşimin temel olduğu organizasyonlar için karşılıklı güven hayati bir şarttır.⁷ Son olarak çatışmalar karşılıklı olarak güvensiz olan bireyler için daha yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Kamusal alandaki rekabet bireylerin rakipleri ile aralarında sağlıklı bir güven ilişkisinin olmasına bağlıdır. Birey böyle bir ortamda rakibini amansız bir düşman olarak görmez.⁸ Fukuyama, toplulukların ortaya çıkışını karşılıklı güven duygusu ve ortak ahlaki değerler ile açıklayarak, güvenin bireylerin üzerinde anlaştığı (din, adalet gibi soyut çalışma hayatının kuralları gibi somut) ortak kuralları olan, düzenli ahlaki kurallara bağlı ve üyeleri arasında işbirliği bulunan topluluklarda ortaya çıkacağına altını çizer.⁹

Sağlıklı bir siyasal sistemin var olabilmesi diğer bir ifade ile devamlılığının sağlanmasında vatandaşların siyasal sistemi desteklemesi önemli bir unsurdur. Söz konusu bu desteğin azalmasının temel nedeni olarak vatandaşların sistemden duydukları rahatsızlık, sonucu olarak ise yapısal değişim ihtimalinin artması gösterilebilir.¹⁰ Siyasal güven ve destek sağlıklı bir rejim için hayatidir. Zira Aberbach ve Walker, güvensiz grupların siyasal karar alıcılara ulaşımı, onları etkileme yollarının kapatılması durumunda ya da siyasal kurumların değişim taleplerine karşı çok katı bir yapı sergilemeleri halinde siyasal düzende yıkıcı anlaşmazlıkların ve istikrarsızlıkların yaşanabileceğini ifade etmektedir.¹¹ Easton siyasal güveni, siyasal destek kavramı ekseninde ele alır. Ona göre siyasal destek, siyasal sistemin istikrarı ya da değişimi için önemli bir belirteçtir. Bireylerin siyasal sisteme güven düzeyleri düşük olabilir hatta bireyler siyasal sistemin meşruluğunu sorgulayabilirler. Ancak bireyler taleplerinin sistem tarafından karşılandığını düşünürlerse sisteme sınırlı olsa destek vermeleri beklenebilir. Zira vatandaşlar taleplerinin siyasal sistem tarafından ne kadar karşılandığını rasyonel olarak test etme imkânına sahiptirler.¹² Öyle ki toplumdaki hoşnutsuzluğun devamlı bir karakter arz etmesi toplumun bir kesimi için siyasal sisteme karşı kökleri derinlere dayanan olumsuz bir yöneliminin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durumun yaşanmasının temel nedeni vatandaşların siyasal katılım yolları ile siyasal sistem üzerinde, sosyal ve siyasal talepleri hayata geçirmesi noktasında etkili olamadıklarına dair kendilerinde ortaya çıkan histir. Bu nedenle devletin kendileri için herhangi bir fonksiyon icra etmediğini düşünür ve ona güvenmezler. Bu noktada seçimler kaybolan güvenin tesis edilmesi noktasında önem arz etmektedir. Siyasal seçimlerin bu fonksiyonunu etkin bir şekilde ortaya koyabilmesi için söz konusu siyasal hoşnutsuzluğun çok uzun süreli olmaması gerektiği unutulmamalıdır. Böylelikle siyasal hoşnutsuzluk siyasal sistemin daha işlevsel olabilmesi için bir hızlandırıcı rolü görecektir.¹³

Bireylerin etnik kimlikleri ile siyasal tutum ve davranışları arasındaki ilişki birçok araştırmacının ilgisini çekmektedir. Bu konuya ilişkin yurt dışı yazında, siyahlar

⁷ Dahl, a.g.e., s. 151.

⁸ Dahl, a.g.e., s. 152.

⁹ Fukuyama, a.g.e., s. 40-42.

¹⁰ Arthur H. Miller, "Political Issues and Trust in Government; 1964-1970", *American Political Science Review*, 68, 1974, s. 951.

¹¹ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1199.

¹² David Easton, "A Re-Assessment of the Concept of Political Support", *British Journal of Political Science*, No. 5, 1975, s.438.

¹³ Miller, *Political Issues...*, s. 951.

ile beyazlar arasındaki siyasal güven farkları¹⁴, siyahlarda yabancılaşma, kuralsızlık, güçsüzlük¹⁵, siyahî olma bilinci ve bunun siyasal katılım üzerindeki etkilerinin siyasal yeterlilik ve siyasal güvensizlikle ilişkisi¹⁶, siyah ve beyaz olmanın lider seçimindeki etkisi, liderin etnik kökenin seçmenin güven duygusu üzerinde etkisi¹⁷, siyahlarda düşük siyasal güven düzeyinin nedenlerinin, siyasal gerçeklik modeli üzerinden irdelenmesi¹⁸, dönemseller olarak etnik köken siyasal güven ilişkisi¹⁹, Latinler arasında göçmen olanlar ile orada doğanlar arasındaki güven farklılıkları, Latin olanlar ile Latin olmayanlar arasında siyasal sisteme yönelik güven farklılıkları²⁰, etnikliğin siyasal güven üzerinde etkisini bunda alt kültürlerle göre farklılaşmanın etkisi²¹ gibi konular ele alınmıştır.

Ülkemizde siyasal güven konusu daha çok devlete ve kurumlarına, siyasal otoriteyi temsil edenlere duyulan güven gibi konular vatandaşlar genelinde ele alınmıştır. Yapılan çalışmalarda kişiler arası güven, ötekiye bakış, devletin kurumlarına duyulan güven²², kişiler arası sosyal güven, kurumsal güven²³, siyasal kurumların işleyişinden duyulan memnuniyetsizlik, siyasal güvenin/güvensizliğin nedenleri, siyasal topluma, demokratik topluma bağlılık²⁴, devlet toplum ilişkisinde güven sorunu ve çözümünde sivil toplum kuruluşlarının potansiyeli²⁵, oy kullanmama, siyasal güven ilişkisi, nedenleri, kurumlara duyulan siyasal güven karşılaştırmalı bir perspektif ile²⁶, temsili demokrasilere duyulan güvenin azalması ve bu güven krizinin aşılmasına

¹⁴ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1199-1219; Miller, Political Issues..., s. 951-972

¹⁵ Ada W. Finifter, "Dimensions of Political Alienation", *The American Political Science Review*, Vol. 64/2, 1970, s. 389-410.

¹⁶ Richard D. Shingles, "Black Consciousness and Political Participation: The Missing Link", *The American Political Science Review*, Vol. 75, No. 1, 1981, s. 76-91

¹⁷ F. Glenn Abney ve John D. Jr. Hutcheson, "Race, Representation, and Trust: Changes in Attitudes After the Election of a Black Mayor", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 45/1, 1981, s. 91-101.

¹⁸ Susan E. Howell ve Deborah Fagan, "Race and Trust in Government: Testing the Political Reality Model", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 52/3, 1988, s.343-350.

¹⁹ Marc J. Hetherington, "The Political Relevance of Political Trust", *The American Political Science Review*, Vol. 92, No. 4, 1998, s.791-808.

²⁰ Mellissa R. Michelson, "Political Trust Among Chicago Latinos", *Journal of Urban Affairs*, Volume 23/3-4, 2001, s.323-334; Dean E. Bonner "A Comprehensive Examination of the Determinants and Consequences of Political Trust among Latinos", A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the University of New Orleans in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Department of Political Science, UMI Number: 3361214. , 2009.

²¹ Millie Dennis Smith, "The Effects of Race, Racial Consciousness and Income on Political Trust", Dissertation Presented to the Faculty of The University of Texas at Dallas in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor Of Philosophy In Political Science The University Of Texas At Dallas May, 2007, UMI Number: 3256508.

²² Kalaycıoğlu, a.g.e.

²³ Yılmaz Esmer "Evrin Devrim Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler", *TESEV Yayınları*, İstanbul, 1999.

²⁴ Birol Akgün, "Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56/4, 2001, s.1-23.

²⁵ Gülgün Tosun, "Türkiye'de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi Bağlamında Demokrasinin Pekişmesinin Önündeki Engellere İlişkin Kuramsal ve Pratik Bir Yaklaşım", *Ege Akademik Bakış*, C:1/1, 2001, s. 224-243.

²⁶ Orhan Gökçe, Birol Akgün ve Süleyman Karaçor, "3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim", *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2, 2002, s.1-44.

yönelik çoğulcu demokrasinin tesis edilmesinde sivil toplum kuruluşlarının rolü²⁷, seçmenlerin ve henüz oy kullanma yaşına gelmeyenlerin siyasal liderde aradıkları özellikler, güven ilişkisi²⁸, Alevi ve Sünniler arasındaki güven algısı, sağ ve sol kutuplaşma²⁹, devlet, ordu ve hükümete güven, vatandaşlar arası güven³⁰, kurumsal güvence, vatandaşların güven algısı, bireyler arası hoşgörü düzeyi³¹, siyasal güven, demokrasi ilişkisi, siyasal güvensizlik ve kutuplaşma³², seçmen-temsilcisi ilişkisi seçilmişlere duyulan güven düzeyi³³, karşılaştırmalı bir perspektifle devleti temsil edenlere ilişkin spesifik siyasal destek ve demokratik kurumlara verilen yaygın destek³⁴, etnisite siyasal tercih ilişkisi³⁵, Kürtlerin devlet kurumlarına ve uluslararası organizasyonlara güven düzeyi ve siyasal parti ilişkisi³⁶ konuları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Sosyal güven konusu ise, etnik ve cinsel kimliklerin birbirlerine ilişkin güven düzeyleri etrafında şekillenmiştir. Bu çalışmalarda; sosyal mesafe, bireyler arası önyargılar ve ötekileştirme, gelişmiş toplumlar için güven ve karşılıklı bağımlılığın önemi³⁷, sosyal kaynaşma, güven ilişkisi³⁸, etnik kimlikler arası güven ilişkilerinin niteliği ve yönü³⁹, bireyler arası ve birey siyasal elit arası güven ilişkisi ve niteliği Türkiye’de toplumsal güven⁴⁰, etnik çatışmaların çözümüne yönelik uyumsuzluk çözüm yolları, Kürtler ve Türklerin karşılıklı bakış açıları, önyargıları, ötekileştirme⁴¹, kurumların

²⁷ Mehmet Aslan ve Gazanfer Kaya, “1980 Sonrası Türkiye’de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2004, s. 213-223

²⁸ Cihat Polat ve Banu Külter , “Genç ve Potansiyel Seçmenler Gözüyle Siyasal Lider Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Siyasal Pazarlama Bakış Açısıyla Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:35, 2006, s. 191-213.

²⁹ Ali Çarkoğlu , “Political Preferences Of The Turkish Electorate: Reflections Of An Alevi–Sünni Cleavage”, *Turkish Studies*, Vol. 6, No. 2, 2005, s.273–292; Ali Çarkoğlu, “ The Nature of Left–Right Ideological Self-placement in the Turkish Context”, *Turkish Studies*, Vol. 8, No. 2, 2007, s.253–271.

³⁰ Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak, “Değişen Türkiye’de Din, Toplum ve Siyaset”, *TESEV Yayınları*, İstanbul, 2006.

³¹ Ahmet Karadağ ve Zafer Akbaş, “Kurumsal Güvencelerin İşlevsizlik Kavşağındaki Demokrasi: Türkiye”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2009, Cilt: 6/11; 2009, s.162-188.

³² Faruk Ekmekçi, “Marazi Bir Durum Olarak Türkiye’de Niyet Siyaseti: Türkiye’de Toplumsal Güven Eksikliği ve Bunun Siyasal Sonuçları”, *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi*, Cilt:7/2, 2010, s.234-246.

³³ Nurdan Kuşat, “Demokratikleşme Sürecini Tamamlayamamış Toplumların Ekonomik ve Siyasal Açından Değerlendirilmesi: Sürdürülebilir Demokrasi”, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:18/1, 2011, s.125-137.

³⁴ Aylin Aydın ve Cerem I. Cenker , “Public confidence in government: empirical implications from a developing democracy”, *International Political Science Review*, 33, 2012 , s.230-250.

³⁵ Şükrü Nişancı ve Cemal Işık, “Etnisite Algısının Siyasal Tercihler Üzerine Etkisi: Kars İli Kağızman İlçesi Üzerine Bir Çalışma”, *II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu*, 1-2 Ekim 2012, s.130.

³⁶ Ekrem Karakoç , “ Ethnicity and Trust in National and International Institutions: Kurdish Attitudes toward Political Institutions in Turkey”, *Turkish Studies*, 14:1, 2013, s.92-114.

³⁷ Metin Erol, “Türkiye’de Toplumlaşma Problemleri”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 33/1, 2006, s.1-24.

³⁸ Betül Duman ve Osman Alacahan, “Sosyal Kaynaşma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.15, S.1, 2010, s.103-128.

³⁹ Betül Duman ve Osman Alacahan , “Etniklik Ve Sosyal Kaynaşma İlişkisi: Adana Örneği”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 12, S.1, 2011, s.223-244.

⁴⁰ Gülay Ercins, “Türkiye’nin Demokratikleşmesinde Toplumsal Sorun Alanları”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14/1, 2012, s.79-102.

⁴¹ Ayşe Betül Çelik, “Etnik Çatışmaların Çözümünde Siyaset Bilimi Ve Uyuşmazlık Çözümü Yaklaşımları”, İçinde: *Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulama*, Ed.: Nimet Beriker, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s.163-188; Ayşe Betül Çelik, “Kürt Meselesinde Algılar Ve Barış Sürecinin Önündeki Sosyo-Psikolojik Engeller”, İçinde: *Kürt Meselesinin Çözümüne İlişkin Algılar, Aktörler ve Süreç*, Ed.: Nihal

niteliklerine göre ve cinsiyet değişkenine göre güven düzeyinde görülen farklılıklar karşılaştırmalı bir perspektifi ile⁴² ele alınmıştır.

Çalışmanın temel amacı anadili Türkçe olan ve anadili Kürtçe olan öğrencilerin “çözüm süreci”ne bakış açılarını ortaya koymak ve bu değişken üzerinden siyasal sisteme, devlete ve temsilcilerine olan siyasal güven düzeylerini karşılaştırmalı bir perspektifle ölçmektir. Burada altı çizilmesi gereken temel husus; çalışmanın odak noktasının, Türkiye’de hali hazırda tartışılan “Kürt Sorunu”nun nedenleri, tarihi gelişimi ve bu sorunun çözümüne yönelik öneriler olmadığıdır. Araştırma 2013 yılı mayıs ayında yapılmıştır. Bu bağlamda Süleyman Demirel Üniversitesi’nde eğitim gören anadili Türkçe (250 katılımcı) ve anadili Kürtçe (250 katılımcı) olan 500 öğrenci ile görüşülmüştür. Çalışmanın bağımsız değişkeni etnik kimlik ve çözüm sürecine yönelik yaklaşımlardır. Rejim, kurum odaklı ve kamu otoritesi temsilcisi odaklı siyasal güven düzeyi çalışmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler SPSS 20 programında işlenerek analize tabii tutulacaktır. Bu kapsamda öncelikle siyasal güven kavramı ve ilgili kavramlar ele alınacak, ardından siyasal güven–etnik köken ilişkisini ele alan çalışmalarda öne çıkan noktalara değinilecek ve çalışmanın uygulama kapsamına geçilecektir. Uygulama bölümünde ise çalışma uzayı, örnekleme, yöntemi ve bulgularına yer verilecektir. Sonuç kısmında ise siyasal güven–etnik köken ilişkisine yönelik ilgili yazında öne çıkan benzer sonuçlar ile çalışma bulguları karşılaştırmalı bir biçimde sunularak çalışma sonlandırılacaktır.

Siyasal Güven ve İlişkili Kavramlar

Siyasal güven çok boyutlu bir kavramdır. Pippa, siyasal güveni tanımlamadan önce siyasal güvenin objesinin ne olduğunun dikkate alınması gerektiğini vurgular. Öyle ki sosyal güven söz konusu ise bireyin ailesine, arkadaşlarına, komşularına, topluma, diğer toplumlara, farklı etnik kimliklere, farklı devletlerin vatandaşlarına karşı duyulan güven öne çıkmaktadır.⁴³Bu nedenle siyasal güven denince, tüm bunların dışında siyasal rejim, siyasal sistem, sistemin aktörleri akla gelmektedir. Bu çalışmanın temel odak noktasını siyasal güven kavramı oluşturmaktadır. Siyasal güven kavramı, siyasal sistemin temel bir değerlendirmesi ya da vatandaşların hükümetlere, devlete yönelimi ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.⁴⁴

Easton’a göre siyasal desteğin üç objesi vardır. Bunlar siyasal rejim, kamu otoritesini temsil edenler ve siyasal topluluktur.⁴⁵Siyasal topluluk yasal yönetsel yapıları aşan, siyaseti üreten esas kolektif kimliği ortaya koyan kültürel bir oluşumdur. Siyasal rejim, belirli görevlilerin tabi olduğu onları yönlendiren prensipler, süreçler ve yasal kurumlardan meydana gelir. Siyasal otoriteler ise devlette, hükümette belirli bir süre hizmet eden memurları ifade etmektedir. Örneğin, bir vatandaş üyesi olduğu siyasal

Boztekın, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, *Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Ezgi Ofset*, ISBN NR: 978-605-87169-5-7, 2013, s.45-53.

⁴²Suna Başak ve Nail Öztaş, “Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet”, *Gazî Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12/1, 2010, s.27-56.

⁴³Pippa, a.g.e., s.1.

⁴⁴ Miller, *Political Issues...*, s. 952.

⁴⁵ Easton, a.g.m., s. 436; Hans-Dieter Klingemann, “Mapping Political Support In The 1990s: A global Analysis”, içinde *Critical Citizens: Global support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, *Oxford University Press*, New York, 1999, s. 33.

toplulukla sıkı bağlar kurabilir, ancak aynı kişi siyasal rejimi tasvip etmeyebilir, onun kurumlarını benimsemeyebilir. Bunun tersi ya da her iki veya üç bileşene karşı olumlu/olumsuz desteğin görüldüğü durumlarda mümkündür.⁴⁶ Dalton, bu üçlü sınıflandırmayı beşli bir düzleme taşır. Ona göre siyasal topluluğun öne çıkan etkisel yansımaları ulusal gurur ve ulusal kimlik algısı oluşturmaktadır. Siyasal rejim ise prensipler, performans/verim ve kurumlardan meydana gelmektedir. Siyasal rejim prensiplerinin bireydeki etkisel yansıması demokratik değerlerden oluşmaktadır. Rejim performansı sisteme katılım normlarından ve siyasal haklardan meydana gelir. Rejimi oluşturan kurumlar ise kurumsal beklentileri, partilere verilen desteği ifade eder. Özellikle siyasal kurumlara güven siyasal parti sitemine güven, kurum performans ve duyarlılığının değerlendirilmesi siyasal kurumlara verilen desteğin araçsal yansımasıdır. Son olarak kamu otoritesini temsil edenlerin vatandaşlardaki karşılığı siyasal liderlere karşı duyulan hisler ve parti kimlikleri şeklinde somutlaşmaktadır.⁴⁷

Siyasal güven/güvensizliği devletin verimi/performansı ile ilişkilendirerek açıklayan bakış açısına göre söz konusu değişken, vatandaşların devletten ne aldıkları ve devletin ne yaptığı üzerine değerlendirmelerini ifade eder. Devletin verimi ile vatandaşların bu verim üzerine taptukları öznel değerlendirmeler siyasal güven ya da güvensizliğin açıklanmasında merkezi bir konumdadır.⁴⁸ Siyasal otoriteyi temsil edenlerin ortaya koydukları çıktılar güven hissini hızlı olmayan bir seyir takip ederek güçlendirir ya da zayıflatır. Zaman içinde güven duygusu siyasal otorite temsilcilerinin şahıslarından ayrık, tüm siyasal rejime ve temsilcilerine karşı sergilenen otonom genel bir form kazanır.⁴⁹ Devletin siyasal performansı ile siyasal güven arasındaki ilişki uzun solukludur. İşsizlik oranı, refah devleti uygulamaları gibi, konjonktürel dalgalanmalar siyasal aktörler, partiler veya demokratik sisteme ilişkin kanaatleri etkilemekte, bir memnuniyetsizlik olması durumunda doğrudan siyasal toplumunla kurulan aidiyet ilişkisi sonucu kazanılan siyasal kimlik, demokratik topluma ilişkin temel değerler gibi ana düzlem sorgulanmamaktadır.⁵⁰

Easton, siyasal güvenin sosyalleşme süreçleri ile kazanılmış olabileceğini vurgulayarak, siyasal güvenin, özünde toplum tarafından desteklenen, siyasal otoriteyi

⁴⁶ Klingemann, a.g.m., s. 33-34.

⁴⁷ Russel J. Dalton, "Political Trust in Advanced Democracies", İçinde *Critical Citizens: Global support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York, 1999, s. 58.

⁴⁸ Sören Holmberg, "Down and Down We Go: Political Trust in Sweden", İçinde *Critical Citizens: Global support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York, 1999, s.122; Stanley Feldman, "The Measurement and Meaning of Trust in Government", *Political Methodology*, Vol. 9/3, 1983, s. 348-351; Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Destekledikleri parti iktidarda olanlar için devlet, siyasal taleplere karşı daha duyarlı, onların menfaatlerine hizmet eden bir yapı olarak algılanacak ve aidiyet hislerini pekiştirecektir. Buna karşın herhangi bir siyasi parti tercihi olmayan ya da desteklediği parti iktidarda olmayanlar için devlete yönelik duyulan aidiyet hissi daha düşük düzeyde kalmakta ve bu durum devletin kendi taleplerine karşı duyarlı olmadığına ilişkin duyguları pekiştirmektedir. Daha kapsamlı bilgi için bkz. Ronald D. Lambert, James E. Curtis, Steven D. Brown ve Barry J. Kay, "Effects of Identification with Governing Parties on Feelings of Political Efficacy and Trust", *Canadian Journal of Political Science*, Vol. 19/4, 1986, s. 708.

⁴⁹ Easton, a.g.m, s. 448.

⁵⁰ Staffan Kumlin, "The Personal And The Political", *Palgrave Macmillan*. New York 2004; s.74; Kurumsal performans siyasal güven ilişkisi üzerine kapsamlı bir analiz için bkz John T. Williams, "Systemic Influences on Political Trust: The Importance of Perceived Institutional Performance", *Political Methodology*, Vol. 11, No. 1/2, 1985, s.125-142.

temsil edenlere karşı bireyin güven duymasının vatandaşlık görevinin bir parçası olduğu şeklinde bir algılamaya dönüştüğünü ekler. Eş zamanlı olarak toplumun üyeleri siyasal rejimi hedeflerine, kurallarına, otorite ilişki ve yapılarına inanmaya, güvenmeye teşvik edilebilirler. Bu noktadan hareketle güven, siyasal otoriteye, kurumlarına ve temsilcilerine karşı çatışmadan korumaya, sürdürmeye doğru uzanan bir çizgide beliren bir eğilim olarak tarif edilebilir. Tüm bu sosyalleşme süreçlerine ek olarak siyasal güven ayrıca bireyin siyasal otorite ile zaman içinde karşılaşmaları ile elde edebilecekleri tecrübelerden de etkilenmektedir.⁵¹

Siyasal güveni devletin performansından ayrık olarak, birey üzerinden açıklayan Inglehart'a göre, toplumsal gelişimin post-modern safhasının yaşandığı gelişmiş sanayi toplumlarında halk içinde otoriteye duyulan saygı azalırken demokrasiye verilen destek artmaktadır. Inglehart'a göre yönetme işlevinde otoriteyi idealize eden toplumlardan talep eden ve eleştiren, otoriterliği dışlayan post-modern topluma geçilmektedir. Bununla birlikte demokratik değerle olan bağlılıkta bir azalma görülmemekte, otorite ilişkileri sorgulanmakta, otoriter yönetimlere karşıtlık artmakta, siyasal olana ilgi artarak bireyler siyasal yaşamda daha fazla rol almak istemektedirler.⁵²

Siyasal güven temelde siyasal yeterlilik ile ilişkili bir kavramdır. "Siyasal yeterlilik hissi" kavramı "bireysel siyasal eylemin siyasal süreç üzerinde bir etkiye sahip olduğu veya olabileceğine ve bireyin yurttaşlık görevlerini yerine getirmeye değer görmesine dair hisleridir. Kavram, bireyin sosyal ve siyasal değişimi mümkün görmesini ve davranışlarının bu değişimde etkin bir rol oynayacağına dair hislerini"⁵³ni ifade eder.⁵³Siyasal yeterlilik, siyasal karar alma süreçlerinde bir girdi fonksiyonu görmektedir.⁵⁴Siyasal yeterliliğin içsel ve dışsal olmak üzere iki boyutu vardır. İçsel siyasal yeterlilik bireyin siyasal sistemi etkileyebileceğine ilişkin inancını ifade eder.⁵⁵ Bu kavram, bireyin, siyasal katılım kanallarının kendine açık olduğunu, bu kanalları seçme yetenek ve özgürlüğü olduğuna yönelik kabulünün derecesini ifade eder.⁵⁶Birçok araştırmacı, siyasal güveni, dışsal siyasal yeterliliğin bir türevi olarak görür.⁵⁷Bireyin dışsal siyasal yeterliliği, siyasal faaliyetlerinin başarılı sonuçları olma potansiyeline ilişkin onda var olan kabulü ifade eder.⁵⁸Dışsal siyasal yeterlilik, dışarıdan bireye doğru gelişen, çevresel faktörlerden doğan ve etkin siyasal davranışı zorlaştıran ya da

⁵¹ Easton, a.g.m, s.448; Ayrıca bkz., Fukuyama, a.g.e., s. 43.

⁵² Ronald Inglehart, "Postmodernization Erodes Respect for Authority, But Increases Support for Democracy", İçinde *Critical Citizens: Global support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York, 1999, s.236; Ayrıca bkz. Kumlin, a.g.e., s. 77-78; Güven duygusun üzerine bina edildiği ortak ahlaki kuralların toplum içinde kimilerince benimsenmemesi sonucunda toplum düzeninin korunmasında hiyerarşi ve otoritenin oynadığı işlevsel role ilişkin bkz. Fukuyama, a.g.e., s. 40-41.

⁵³ A. Campbell, G. Gurin, ve W. Miller "The Voter Decides", Row Peterson: Evanstone, 1954, s.187.

⁵⁴ Arthur H. Miller ve Ola Listhaug , "Political Parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States", *British Journal of Political Science*, Vol. 20, No. 3, 1990, s. 358.

⁵⁵ George I. Balch, Multiple Indicators in Survey Research: The Concept 'Sense of Political Efficacy', *Political Methodology*, 1974, No:1/1, s. 24.

⁵⁶ Stephen C. Craig, "Efficacy, Trust and Political Behavior, An Attempt to Resolve A Lingering Conceptual Dilemma", *American Politics Research*, No.7, 1979, s. 229.

⁵⁷ Balch, 1974: 19, 23-24, 31; Craig, a.g.m., s. 225-226, 229; Stephen C. Craig ve Michael A. Maggiotto "Measuring Political Efficacy", *Political Methodology*, Vol. 8, No. 3, 1982, s. 100; Lambert, a.g.m., s. 708; Stephen C. Craig; Richard G. Niemi ve Glenn E. Silver "Political Efficacy And Trust: A Report On The NES Pilot Study Items", *Political Behavior*, Vol. 12, No. 3, 1990, s. 305.

⁵⁸ Craig, a.g.m., s. 229.

kolaylaştıran hislerdir. Bu bakış açısı ile dışsal yeterliliğin bir alt boyutunu siyasal güven oluşturmaktadır. Siyasal güven, devlet ve onu oluşturan kurumların bireylerin taleplerine cevap verme isteği ve yeteneğine ilişkin vatandaşların inançlarını, değerlendirmelerini ifade eder. Siyasal güven kamu görevlilerine, memurlara karşı “kamu görevlisi odaklı” ve devleti temsil eden siyasal kurumlara karşı “rejim odaklı” olmak üzere iki boyuta sahiptir.⁵⁹Siyasal güven, siyasal yeterlilik ile karşılaştırıldığında çıktı fonksiyonu (ki bu nedenle dışsal siyasal yeterliliğin bir türevi olarak kabul edilir) görür. Vatandaşların siyasal sistemden beklentileri genel hatları ile dürüst, eşit, adil, etkili ve kamunun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmasıdır. Vatandaşlar bu durumun sürekli bir siyasal denetimin olmadığı durumlarda da devam etmesini beklerler. Hiçbir siyasal sistem adil ve duyarlı olmadan, vatandaşlarda devletin siyasal talepleri karşılama potansiyeli olduğuna dair bir inancın ortaya çıkmasını bekleyemez. Siyasal sistemin duyarlı olmasını sağlamaları noktasında siyasal yeterlilik ve siyasal güven yakın ilişkili iki kavram olarak öne çıkmaktadır.⁶⁰ Siyasal yeterlilik ve siyasal güven kavramların demokratik bir rejimin istikrarı açısından önemi, Craig ve Maggiotto tarafından ortaya konduğu üzere; bireylerin içsel siyasal yeterlilik algıları yüksek, siyasal güven düzeylerinin düşük olması durumunda siyasal sistem üzerindeki değişim taleplerinin öne çıkmasıdır.⁶¹

Siyasal güven ile yakından ilişkili bir değer kavramda siyasal sinizmdir. Miller, siyasal güvenin bireylerde yüksek güvenden güvensizliğe diğer bir ifade ile siyasal sinizme doğru bir grafik izlediğini ifade etmiştir. Siyasal sinizm bireylerde devlete karşı olumsuz tepkileri, ifade eden, siyasal güvenin zıddı bir durumdur. Bireylerde siyasal güvenin ortadan kalkmasıyla devletin bireysel beklentilerle uyumlu politikalar üretecek şekilde çalışmadığına ilişkin bir inanç meydana gelir.⁶²Bu bağlamda siyasal güven, devletin varsayılan (subjektif) siyasal performansı ile vatandaşların beklentileri arasındaki ilişkinin bir yansımasını ifade eder. Craig ve Maggiotto bu durumda vatandaşların muhtemelen taleplerine cevap verecek, onları hayata geçireceğini düşündükleri demokratik bir yönetime güvencüklerini ifade etmişlerdir. Burada ifade edilen durum dışsal siyasal yeterliliği ifade etmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere siyasal güven dışsal siyasal yeterlilik ile yakından ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶³ Siyasal sinizmin temel bileşenleri, güvensizlik, şüphecilik ve düşmanlık olarak sayılabilir. Bu hali yaşayan bireylerde siyasal sisteme karşı kökten bir reddetme hali görülür.⁶⁴ Siyasal güven, siyasal yeterlilik ilişkisini biraz daha açmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda Almond ve Verba siyasal güven ve yeterlilik ilişkisini “girdi etkisi” ve “çıktı etkisi” kavramlaştırmasıyla açıklamışlardır. Müellifler “Devlete ve Siyasete İlişkin Hisler” başlığı altında “girdi etkisi”ni bireylerin devlete, organlarına, kamu politikası belirleme, kamu görevlerinin seçilmesi ve kodifikasyon süreçlerine

⁵⁹Shingles, a.g.m., s. 80; Craig, Niemi ve Silver, a.g.m., s. 289, 292; Miller ve Listhaug, a.g.m., s. 358.

⁶⁰Miller ve Listhaug, a.g.m., s. 358.

⁶¹ Stephen C. Craig ve Michael A. Maggiotto, “ Political Discontent and Political Action”, *The Journal of Politics*, Vol. 43, No. 2, 1981, s. 522; Miller, *Political Issues...*, s. 951.

⁶² Miller, *Political Issues...*, s. 952.

⁶³Craig ve Maggiotto, a.g.m., s. 87.

⁶⁴ Deniz Baykal, *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, AÜSBF Yayınları, Ankara 1970, s.103-104; Aydın ve Cenker, a.g.m., s. 231.

ilişkin hislerini⁶⁵, Miller'in ifadesi ile siyasal yeterlilik duygularını⁶⁶, "çıktı etkisi" ise bireylerin kamu görevlilerinden, milletvekillerinden bekledikleri davranış şekli, diğer bir ifade ile vatandaşların günlük yaşamlarına ilişkin kamu politikalarını yürüten, yasalar yapan ve vatandaşla kurulan karşılıklı ilişkide baskın olarak güçlü olan karar vericilere karşı insanlarda var olan tutumu⁶⁷, Miller'in ifadesi ile siyasal güven/güvensizliği⁶⁸ ifade etmektedir.

Siyasal sinizm diğer bir ifade ile güvensizlik ve siyasal yeterlilik ilişkisi, Seaman'ın kuralsızlık ve kuvvetsizlik kavramlaştırması ile de benzeşmektedir. Seaman, siyasal yabancılaşmanın bir bileşeni olarak konumlandığı kuralsızlığı (anomi), bireylerde kendilerine gösterilen hedeflerine ulaşmak için toplum içinde onaylanmayan davranışlar sergilemeleri gerektiğine ilişkin yüksek beklenti olması durumu olarak tarif eder.⁶⁹ İlişkili diğer bir kavram olan kuvvetsizlik ise, bireyin arayışı içinde olduğu beklentilerinin kendi öz inisiyatifi ile karşılanamayacağına ilişkin beklenti ya da olasılıklar olarak tanımlanmıştır.⁷⁰

Easton, siyasal güveni yaygın siyasal desteğin bir türü olarak tanımlamıştır. Ona göre yaygın siyasal destek kendisini, siyasal sinizmin karşıtı bir durum olan siyasal güven ve siyasal kurumların meşruiyet algısı olarak gösterir.⁷¹ Easton, siyasal destek kavramını siyasal güven ile ilişkilendirerek, kavramı spesifik ve yaygın siyasal destek şeklinde ikili bir ayrımına tabi tutmuştur. Spesifik siyasal destek, vatandaşların bekledikleri sistem çıktıları ve siyasal otoriteyi temsil edenlerin performanslarına ilişkin algılarından kaynaklanan tatmin duygusundan beslenmektedir. Spesifik destek bireylerin kamu otoritelerine tepkisini ifade eder. Bu tür destek, vatandaşların kamu otoritesini temsil eden bireylerin kendilerinden ayrı bir topluluk olduğunun bilincinde oldukları kabul edilir. Spesifik siyasal desteği devleti temsil eden bireylerin kararları, politikaları ve söylemleri şekillendirir. Easton bu tür bir kavramlaştırmanın geçerli olabilmesi için bireyin kendi talep, istek ve menfaatleri ile kamu otoritelerinin siyasal davranışları arasında bir ilişki olduğunun, siyasal aktörlerin veya kamu görevlilerinin bu

⁶⁵ G. Almond ve S. Verba, "The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nations", London: SAGE Publications, 1989, s. 63-64.

⁶⁶ Miller, Political Issues..., s. 952.

⁶⁷ Almond ve Verba, a.g.e., s. 63.

⁶⁸ Miller, Political Issues..., s. 952.

⁶⁹ Melvin Seaman, "On The Meaning of Alienation", *American Sociological Review*, Vol. 24, No. 6, 1959, s. 788; Seaman'ın kavramsallaştırması üzerine kapsamlı bir açıklama için bkz., Finifter, a.g.m., s. 390-391.

⁷⁰ Seaman, a.g.m., s. 784.

⁷¹ Easton, a.g.m., s.447; Ayrıca bkz., Miller, Political Issues...,s. 951-972; Miller, Rejoinder to..., s. 989-1001; Kumlin, a.g.e., s. 72,226; Craig, Niemi ve Silver, a.g.m., s. 296; Miller ve Listhaug, a.g.m., s. 358; Citrin gibi bazı araştırmacılar ise siyasal güveni belirgin siyasal desteğin bir türü olarak görür. Bkz., Jack Citrin "Comment: The Political Relevance of Trust in Government", *The American Political Science Review*, Vol. 68, No. 3, 1974, s. 973-988; Citrin ve Miller arasındaki fikir ayrılığın merkezinde siyasal güvensizliğin temelinde, kamu otoritesini temsil eden memur ya da siyasal temsilcilerin güncel performansları, popülariteleri düzeylerinin mi yoksa siyasal sisteme yönelik bireylerde daha derinde var olan uzun soluklu bir memnuniyetsizliğin ürünü, sistemin meşruiyetinin sorgulanmasının mı olduğu sorusu yer almaktadır. Citrin ilk duruma vurgu yaparken, Miller ikinci duruma vurgu yapar. Bkz., Williams, a.g.m., s.125; Ralph Erber ve Richard R. Lau, "Political Cynicism Revisited: An Information-Processing Reconciliation of Policy-Based and Incumbency-Based Interpretations of Changes in Trust in Government", *American Journal of Political Science*, Vol. 34/1, 1990, s. 237-238; Abney ve Hutcheson, a.g.m., s. 97.

kişisel talepleri yerine getirecek icra gücüne sahip olduklarının farkında olması gerektiğini ayrıca vurgular.⁷² Kumlin, rejimin performansı, kurumları siyasetçilere güven gibi siyasal sistemin daha yoğun özelliklerine ilişkin desteği kısa süreli, araçsal ve bilişsel bir destek olan spesifik destek türleri içinde sayar.⁷³ Yaygın siyasal destek ise bir bireydeki muhalif olduğu, menfaatlerine zarar veren gelişmelere karşı toleranslı olmasını sağlayan iyi niyetli, olumlu tutum ve siyasal duruşu ifade eder. Söz konusu bu siyasal duruşun olumsuz olması durumunda siyasal çıktılar olumlu olsa dahi azaltılması mümkün olmayan siyasal bir karşıtlığın ortaya çıkması olasıdır. Yaygın siyasal destek spesifik olana nazaran daha uzun ömürlü bir karakter arz eder. Bu tip siyasal destek türünün kısa dönemlerde zayıflaması veya güçlenmesi olası değildir. Diğer bir ifade ile bireylerin siyasal taleplerinden kaynaklanan tatminsizlikleri onların yaygın siyasal destekleri üzerinde çok da etkili olmaz. Bireylerin spesifik destekleri düştüğünde doğrudan rejimi ve kurumlarını sorgulamaya başlamazlar. Zira spesifik destek o an için hizmet veren kamu görevlisine ya da siyasal temsilciye yönelikken, yaygın siyasal desteğin objesini siyasal sistem ve onun kullanıcıları oluşturur. Özetle ifade edilecek olursa yaygın siyasal destek, tüm siyasal toplumun ve rejimin temelini oluşturan destek türüdür.⁷⁴ Craig vd. bu tür desteği, rejim odaklı güven olarak ifade eder.⁷⁵ Kumlin, yaygın siyasal desteğin konusu olarak, siyasal topluluk, siyasal rejimin temel prensipleri gibi konuları sayar. Bu destek tür uzun süreli duygusal bir özdeşim kurma sürecini kapsar.⁷⁶ Easton, siyasal sistemi temsil eden politik otoriteler veya rejim için ortaya konan yaygın siyasal desteğin kendini bireyde siyasal güven olarak göstereceğini, ancak siyasal toplum için ortaya konan desteğin ise toplumda biz duygusu, ortak bilinç, grup kimliği olarak görüleceğini, bir ölçüde siyasal desteğin nesnesinin (onun) gösteriliş şeklini belirleyeceğini ifade eder.⁷⁷

Siyasal Güven - Etnik Köken İlişkisi

Bireylerin etnisiteleri ile siyasal güvenleri arasındaki ilişki, giriş kısmında kapsamlı bir şekilde değinildiği üzere birçok araştırmacı tarafından ele alınmıştır. Çalışmanın bu kısmında öncelikle etnik bilinç, etnisite ve etnik grup kavramların anlamlarına kısaca değinilecek, ardından siyasal güven-etnisite ilişkisini ele alan çalışmalarda öne çıkan noktalara kısaca değinilecektir.

Etnisite kavram olarak Yunanca “ethnos” kavramından türemiştir. “ethnos” kavramı bir ulusun ya da kabilenin insanları anlamına gelmektedir.⁷⁸ Etnik bilinç bir kısım insanların farklı bir dini, etnik, ulusal grup oluşturduklarının farkında olmaları

⁷² Easton, a.g.m., s.437-439; David Easton , “Theoretical Approaches to Political Support”, *Canadian Journal of Political Science*, Vol. 9/3, 1976, s. 440; Ayrıca bkz., Jack Dennis , “Support for the Party System by the Mass Public”, *The American Political Science Review*, Vol. 60, No. 3, 1966, 600-601; Dalton, a.g.e., s. 58-59; Hetherington, a.g.m., s. 792.

⁷³ Kumlin, a.g.e., s.73.

⁷⁴ Easton, a.g.m., s. 444-445; Easton, a.g.m., s. 440; Ayrıca bkz., Dennis, a.g.m., s. 601; Dalton, a.g.m., s. 58-59; Hetherington, a.g.m., s. 792.

⁷⁵ Craig, Niemi ve Silver, a.g.m., s. 292; Ayrıca Iyengar yaygın siyasal desteğin ölçümünde siyasal güvenin kullanılacağını vurgulamıştır Shanto Iyengar “Subjective Political Efficacy as a Measure of Diffuse Support”, *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 44, No. 2, 1980, s. 249, 255.

⁷⁶ Kumlin, a.g.e., s. 73.

⁷⁷ Easton, a.g.m., s. 447.

⁷⁸ David Matsumoto, *The Cambridge Dictionary of Psychology*, Cambridge University Press, 2009, s.186.

halini ifade eder.⁷⁹ Etnik grup, aynı tarih, kültür ve kimliği paylaşan ve genellikle dilleri ve dinleri de aynı olan ve kendilerini ayrı bir parça olarak gören insan birlikteliğini ifade eder. Bu gruplar üyeleri için toplum yaşamı içinde bir kimlik ve hareket etme biçimi, referans noktası sağlarlar. Bu gruplar çoğunluk içinde farklılıklarını muhafaza edebilmek için grup içi evlilik, gelenekleri koruma gibi yöntemler benimserler.⁸⁰Varsayılan veya gerçek olan din, kültür, gelenek faktörlere dayanan ortak bir kimliğe yapılan vurgu sonucu sosyal bir grubun öne çıkan karakteristik özelliğine ise etnisite denir. Etnisite, ırki özellikler de içerebilir fakat bu durum etnisite kavramı için yapısal bir özellik arz etmez.⁸¹ Etnisite tek başına ırk olarak tarif edilemez. Etnisite, farklı dil, kültür ve ulusal özellikler ile ayrılmış insanların, etnik bir gruba dahil olma halidir.⁸² Etnisite ırksal farklılaşmaktan farklıdır. Irksal farklılık biyolojik bir farklılığa vurgu yapar. Etnik farklılaşmada kültürel bir farklılaşmadan bahsedebiliriz. Bununla birlikte aynı kültürel özelliklere sahip olanlar arasında biyolojik akrabalık, soy benzerliği görülebilir. Bu durum sosyalleşme süreçlerinin aile ve akrabalar içerisinde başlaması ve kültürün bu gruplar yolu ile aktarılmasının doğal bir sonucu olarak anlaşılmalıdır. Ayrıca ırk etnisiteden çok geniş bir kavramdır. Aynı ırkın altında birçok farklı etnisite yer alabilir.⁸³

Etnik bilinç, siyasal katılım, siyasal sinizm, şüphencilik ve öz saygının birbiriyle ilişkili kavramlardır. Shingles Amerikan toplumun en büyük azınlığını teşkil eden siyahlardaki yüksek bir özgüvene eşlik eden (hükümetlerin onların taleplerine cevap verme yetisi ya da istekliliği üzerine) derin bir şüphenin, siyasal sistemi etkilemenin yollarını aramada hızlandırıcı bir etkisi olduğunu vurgulamıştır.⁸⁴Miller çalışmasında insanların bir kısmının arzu ettikleri sosyal değişme olmadığı için, daha büyük bir kısmının ise sosyal değişimde korktukları için siyasal hoşnutsuzluklarının arttığını bulmuştur. Millerin çalışmasında değişim yanlısı grupları siyahlar oluştururken, statükodan yana tavır koyanları ise beyazlar oluşturmaktadır. Siyahlar özellikle siyasal olayları etkileyebilme potansiyeline sahip olmayı söz konusu bu değişimi hayata geçirebilmek adına arzu etmektedirler.⁸⁵ Bu temel bulgu toplum içinde her zaman için bir kısım bireylerin hali hazırdaki politik durumdan diğer bir ifade ile gündelik yaşamın akışından hoşnut olduğunu ancak bir kısmının ise bu akıştan ya da politik kararların neticelerinden hoşnut olmadığını göstermektedir. Aberbach ve Walker siyahlar üzerine yaptığı çalışmasında siyasal güvensizlik halinin her sosyal grup içinde aynı nedenler ile ortaya çıkmayacağını ortaya koymuştur. Düşük statülü siyahlarda siyasal güvensizliğin temel nedeni olarak kamu otoritesini temsil eden memurlardan gördükleri ayrımcı muamele, siyasal rekabet düzeyinde görülen eksiklik, ırk ayrımcılığına uğramak, kolluk güçlerinin adaletsiz, kötü tavır ve gelecekte ümitsiz olma hali gibi değişkenler etkili olmaktadır öne çıkmıştır. Üst sınıfa mensup siyahlarda ciddi bir siyasala güvensizlik

⁷⁹ John T. Zadrozny, *Dictionary of Social Science*, Public Affairs Press, Washington, 1959, s.111

⁸⁰ Tony Lawson ve Joan Garrod, *Dictionary of Sociology*, Hoboken: Taylor and Francis, 2012, s.84; Zadrozny, a.g.e., s. 111; Matsumoto, a.g.e., s. 185-186.

⁸¹ Lawson ve Garrod, a.g.e., s.85.

⁸²Mike Morris, *Concise Dictionary of Social and Cultural Anthropology*, Wiley&Blackwell, 2012, s.84.

⁸³ John Rex, "Ethnicity", İçinde: *The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought*, William Outhwaite, Blackwell Publishing UK., 2006, s.211-213

⁸⁴Shingles, a.g.m., s. 89.

⁸⁵ Miller, *Political Issues...*, s. 970.

görülmezken, orta sınıfta siyasal güvensizlik en üst düzeye çıkmaktadır. Bunda orta sınıfın siyahların karşılaştığı sorunlara ilişkin bilinç düzeyinin yüksek olması önemli bir etkidir. Aberbach ve Walker siyasal güvensizliğin tırmanmasında bireylerin sosyal yaşam tarzlarının toplum tarafından meşru kabul edilmemesinin büyük etkisi olduğunu vurgular. Bireyler siyasal sistem tarafından itibar ve saygı görmek istemektedirler.⁸⁶ Aberbach ve Walker özellikle alt gelir grubuna mensup beyazlar arasında siyasal güvensizliğin başat sebebi olarak devletin eşitlikçi etnik politikalarının yer aldığını ifade eder. Bu gruba mensup bireyler, siyasetçilerin oy için siyahlara tavizler verdiğini düşünmekte ve sisteme karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmektedirler. Ayrıca bu kesim eskiden geçerli olan büyük ulus, süper ulus söyleminin terk edilmesi ile kendilerine olan güven ve saygılarını kaybettiklerini ifade etmişlerdir. Bu kesim ile diğer bir bulgu da kendilerini güçsüz ve lidersiz hissetmeleridir.⁸⁷ Michelson, Latinler üzerinde yaptığı çalışmada, Amerika'da göçmen olan Latinlerin Amerika doğumlu olanlara nazaran siyasal sisteme daha fazla güvendiklerini ortaya koymuştur. Bu veriler doğum yerinin siyasal güven üzerinde etkisinin düşük olduğunu göstermiştir.⁸⁸ Siyasal güvenle ilgili kavramlar başlığında kısaca açıklanan güçsüzlük hissi ve kuralsızlık ile ilgili olarak Fnifter, siyahlar ile yaptığı çalışmada ırk ile kendini güçsüz hissetme, yabancılaşma arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ayrıca aynı çalışmada Fnifter, siyahların eğitim seviyesinin daha düşük olduğunu, bundan ötürü daha düşük prestijli işlerde çalıştıkları ve gelirlerinin daha az olduğunu bu durumun da bireyde güçsüzlük algısı oluşturduğunu bulmuştur. Fnifter, ırk ile kuralsızlık arasındaki ilişkinin, güçsüzlüğe oranla çok daha anlamlı ve güçlü olduğunu ayrıca vurgulamaktadır.⁸⁹

Howel ve Fagan, siyah Amerikalılar üzerinde yaptıkları çalışmada, siyah bir kamu görevlisinin yönetici pozisyonunda olması ile siyasal güven arasında yerel düzeyde anlamlı ancak bir ilişki bulmuşlardır.⁹⁰ Benzer bir şekilde, Abney ve Hutcheson, siyahların temsil edilmeleri durumunda diğer bir ifade ile siyah yöneticilerin başa geçtiği durumlarda siyasal güven düzeylerinde bir artış olduğunu gözlemlemiştir. Aynı örneklem içinde beyazların siyasal güvenlerinin daha düşük olduğu elde edilen diğer bir bulgudur.⁹¹ Benzer bir şekilde Miller, yönetimlerin azınlık taleplerine karşı daha duyarlı politikalar benimsemesi ile bu kesimlerin sisteme olan güvensizliklerinin azalacağını fakat ironik bir şekilde toplumun hâkim unsurlarının ise siyasal güvensizliklerini arttıracığını ortaya koymuştur. Miller toplum içinde siyasal hoşnutsuzluğun düzenli bir siyasal değişme ortaya çıkarması açısından siyasal sistem için bir avantaj olabileceğini, ancak normal siyasal katılım yollarının etkisiz olarak algılanması durumunda kanun dışı sosyal patlamalara neden olabileceğini özellikle vurgulamıştır.⁹² Hükümetler azınlıkların sosyal ve ekonomik yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışırlar. Ancak paradoksal bir şekilde bireylerin bürokrasiye olan güveni düşmeye devam eder. Shingles, bu durumun temel nedeni olarak bürokrasinin azınlıklarının tabi olduğu kötü muamelenin ahlaki sorumluları olarak görülmelelerinin

⁸⁶ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1214-1215.

⁸⁷ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1215.

⁸⁸ Michelson, a.g.m., s. 331-332.

⁸⁹ Fnifter, a.g.m., s. 399-400.

⁹⁰ Howel ve Fagan, a.g.m., s. 347.

⁹¹ Abney ve Hutcheson, a.g.m., s. 96-97.

⁹² Miller, Political Issues..., s. 970.

etkili olduğunu ifade eder.⁹³Bu verilerden hareketle toplum içinde gruplar arasında azınlık ya da çoğunluk olmalarının, tarih ve kültürü algılayış şekillerinin, yaşanmış tecrübelerinin, sosyo-ekonomik düzeylerinin, eğitim durumlarının, gelir seviyelerinin, kamu otoritelerinin kendilerine muamelesinin, yerleşik ya da göçmen olmasının niteliğine göre siyasal güven düzeyinde farklılıklar görülebileceğini ifade etmek mümkündür.

Yöntem

Çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi 2013 yılı mayıs ayında yapılmıştır. Çalışmanın evren büyüklüğü 51022'dir. Evreni oluşturan katılımcılardan 22002 kişi (% 43) kadın, 290020 kişi (% 57) erkektir. Basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile evrendeki sınıfların, cinsiyet dağılımını gözetecek şekilde 500 deneğe ulaşılmıştır. Anketler yüz yüze doldurulmuştur. 51022 kişiden oluşan evren için $\alpha = 0.05$, ± 0.05 örnekleme hatası, $p=0.05$ için örnekleme büyüklüğü 381 kişidir.⁹⁴ Tanımlayıcı istatistik analizleri ile elde edilen örnekleme özellikleri kısaca şu şekildedir:

Örnekleme sınıflara göre dağılımı %23,6 birinci sınıf, %30 ikinci sınıf, %21,6 üçüncü sınıf, %24,8 dördüncü sınıf ve üstü şeklindedir. Örneklemin cinsiyete göre dağılımı %34,4 kadın, %65,6 erkek şeklindedir. Katılımcıların ailelerinin gelir durumuna göre dağılımı ise %13,2 0-750 Lira, %33,4 751-1500 Lira, %33,4 1501-3000 Lira, %9 3001-4500 Lira, %6,4 4501 Lira ve üstü (Katılımcıların %4,6'sı bu soruya cevap vermemiştir.) şeklindedir.

Ölçüm Aracı

Çalışmanın bağımlı değişkeni siyasal güvendir. Siyasal güven, çalışmanın teorik kısmında da ifade edildiği gibi kamu otoritesini temsil edenler (milletvekilleri) ve siyasal sistem (cumhuriyet ve hükümet şekli) olmak üzere iki boyutlu olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda siyasal güven temsilci odaklı kısmını ölçmek için katılımcılara "Milletvekili adayları kişilerin fikirleri ile değil onların oyları ile ilgilenirler.", "Siyasetçiler halkın hizmetkârı olmak zorundadırlar. Ancak birçokları halkın efendisi olduklarını düşünür." ve "Genel olarak söyleyebiliriz ki; milletvekili olarak seçtiklerimiz halkla bağlarını hızlıca kaybetmektedirler." olmak üzere üç ifade verilmiş ve bu ifadelerle "kesinlikle katılmıyorum"- "kesinlikle katılıyorum" aralığında beşli likert tipi cevaplar istenmiştir. Siyasal güvenin rejim odaklı kısmını ölçmek üzere katılımcılara "İdare edilme şeklimizin, gurur duyacağımız çok fazla icraatı olmadığını düşünüyorum." ve "Ülkemizin karşılaştığı problemleri çözebilmek için hükümet şeklimizde bazı temel/büyük değişiklikler yapmak gerekebilir." olmak üzere iki ifade yöneltilmiştir. Söz konusu maddeler ⁹⁵ANES ve Craig vd.⁹⁶ çalışmalarından alınmıştır. Siyasal güvenin her iki boyutuna verilen cevaplar ayrı iki faktör halinde değerlendirilmiştir (Çalışmada ayrıca katılımcıların devleti oluşturan Cumhurbaşkanlığı, TBMM, Türk Silahlı Kuvvetleri, yargı ve bürokrasi gibi kurumlara yönelik güven düzeylerini ölçen sorulara yer

⁹³ Shingles, a.g.m., s. 89.

⁹⁴Baki Şahin, "Metodoloji", İçinde *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ed:Abdurahman Tannögen, Ankara: *An Yayıncılık*, 2009, s.127.

⁹⁵Ann Arbor , "National Election Studies, 1987 Pilot Election Study" [dataset]. MI: University of Michigan, *Center for Political Studies* [producer and distributor], s.3, 1999, s. 9-10.

⁹⁶Craig, Niemi ve Silver, a.g.m., s. 289-314.

verilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplardan anlamlı sonuçlar içerenler ilgili hipotez testlerinin sonuçları yorumlanırken ayrıca belirtilmiştir).

Çalışmanın bağımsız değişkenleri, katılımcıların etnik kimliği; “Anadiliniz nedir?”, Türkiye’de ırk ayrımcılığına bakış açısı; “Size göre Türkiye’de ne derecede ırk ayrımcılığı vardır?”, etnik ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığı; “Etnik kökeninizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?” ve “çözüm sürecine” yaklaşımı; “Çözüm sürecini destekliyor musunuz?” sorularıyla ölçülen değişkenlerden oluşmaktadır.

İstatistiksel Analiz

Çalışmanın istatistiksel analiz kısmında SPSS 20 programı kullanılmıştır. Çalışmanın güven aralığı ($1-\alpha$) olarak $\alpha=0,05$ ve $1-0,05=0,95$ değeri temel alınmıştır.⁹⁷ Çalışmada öncelikle verilerin güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçeğin cronbach alpha katsayısı 61,5 olarak bulunmuştur. A değeri, $\alpha=0,60$ ve üstü ile $\alpha =0,80$ ve altı aralığında olduğu için ölçeğin oldukça güvenilir bir ölçek olduğunu ifade etmek mümkündür⁹⁸. Daha sonra yukarıda da değinildiği üzere siyasal güven değişkeni ölçen sorulara faktör analizi yapılarak iki boyut ayrı birer değişken haline getirilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ile anlamlılığa bakılmış ve Barlett’s küresellik testleri sırayla değişkenler üzerinde uygulanmıştır.

Çalışmanın bağımlı değişkenlerinden siyasal güven için, KMO test değeri %646 (0,646, $64,6>0,50$ ⁹⁹ ve Bartlett’s küresellik testi (yaklaşık ki-kare değeri: 345,233), test anlamlılığı $p=0,000$ değerleri ile faktörü oluşturan değişkenler arasında yüksek korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlerden veri setinin faktör analizi için uygun olduğu anlaşılmıştır.¹⁰⁰ Açıklayıcı faktör analizi sonucunda özdeğer (eigenvalue) istatistiği 1’in üstünde¹⁰¹ olan faktör sayısı 2 ve açıklanan toplam varyans %63,623 olarak bulunmuştur. 1. Faktörü oluşturan maddelerin ağırlıkları sırasıyla “Milletvekili adayları kişilerin fikirleri ile değil onların oyları ile ilgilenirler.” maddesi için 0,705, “Siyasetçiler halkın hizmetkârı olmak zorundadırlar. Ancak birçokları halkın efendisi olduklarını düşünür.” maddesi için 0,790 ve “Genel olarak söyleyebiliriz ki; milletvekili olarak seçtiklerimiz halkla bağlarını hızlıca kaybetmektedirler.” maddesi için 0,823’tür. Elde edilen faktör siyasal temsilci odaklı güven olarak adlandırılmıştır. 2. Faktörü oluşturan maddelerin ağırlıkları sırasıyla, “İdare edilme şeklimizin, gurur duyacağımız çok fazla icraatı olmadığını düşünüyorum.” maddesi için 0,799 ve “Ülkemizin karşılaştığı problemleri çözebilmek için hükümet şeklimizde bazı temel/büyük değişiklikler yapmak gerekebilir.” maddesi için 0,834’tür. Elde edilen faktör rejim odaklı siyasal güven olarak adlandırılmıştır.¹⁰²

⁹⁷ Belma Ak, “Hipotez Testi”, İçinde: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Editör: Şeref Kalaycı, Asil Yayınları, Ankara 2010, s.67-68.

⁹⁸ Aliye Kayış “Güvenilirlik Analizi” İçinde *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed: Şeref Kalaycı, Asil Yayınları, Ankara 2010, 405.

⁹⁹ Şener Büyüköztürk, *Veri Analizi El Kitabı-İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Pagem Akademi, Ankara 2012, s.126

¹⁰⁰ Şeref Kalaycı, “Faktör Analizi”, İçinde: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed: Şeref Kalaycı, Asil Yayınları, Ankara 2010, s.327-328.

¹⁰¹Büyüköztürk, a.g.e., s.125.

¹⁰²Türkiye’de konuya ilişkin yapılmış öncü çalışmalarda, siyasal güvenin devlet kurumlarına güven siyasal partilere güven şeklinde ikiye ayrıldığı gözlemlenmiştir. Daha kapsamlı bilgi için bkz., Karakoç, a.g.m.,

Tek Örnek Kolmogorov-Smirnov Testi ile değişkenlerin dağılımına bakılmış ve verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Bu sonuçtan hareketle çalışmada doğrusal olmayan hipotez testlerinden, Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis testleri ve tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Çalışmada hipotezler Ha şeklinde ifade edilmiştir. Sıfır hipotezi (H0) farksızlık, benzerlik veya eşitlik gibi önermeler üzerine kurulan hipotezleri ifade etmektedir. Ha, H0 şeklinde kurulan hipotezlerin aksine değişkenler arasında bir ilişkinin olduğu kabulünü ifade etmektedir.¹⁰³

H1a: Kürtler ile Türklerin siyasi temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H2 a: Kürtler ile Türklerin rejim odaklı siyasi güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H3a: “Çözüm süreci”ne verilen desteğe göre katılımcıların siyasi temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H4a: “Çözüm süreci”ne verilen desteğe göre katılımcıların rejim odaklı siyasi güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H5a: Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumlara göre siyasi temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H6a: Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumlara göre rejim odaklı siyasi güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H7a: Katılımcıların etnik ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin algılarına göre siyasi temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H8a: Katılımcıların etnik ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin algılarına göre rejim odaklı siyasi güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Araştırma Bulguları

Hipotez testlerinin sonuçlarına geçmeden önce çalışma bulgularından önemli görülenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere kısaca yer verilecektir.

Kürt öğrenciler içinde çözüm sürecine destek verenlerin oranı %88, desteklemeyenlerin oranı ise %3,2’dir. %8,8’lik kısım kararsız olduğunu ifade etmiştir. Türk öğrenciler içinde çözüm sürecine destek verenlerin oranı %43,6, desteklemeyenlerin oranı %48,8’dir. %7,6’lık kısım ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bu oranlar tüm örneklem içinde destekleyenler %65,8, desteklemeyenler %28,8 ve kararsız olanlar %5,4 yüzde ile temsil edilmektedir.

Kürt öğrenciler içinde etnik ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin oranı %74,4, uğramadıklarını düşünenlerin oranı ise %2,8’dir. %22,8’lik kısım kararsız olduğunu ifade etmiştir. Türk öğrenciler içinde etnik ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin oranı %10, uğramadıklarını düşünenlerin oranı %10’dur. Kürt öğrenciler içinde Türkiye’de ırk ayrımcılığının derecesine yönelik tutumlarının dağılımı şu şekildedir: “Son derece fazla” olduğunu düşünenlerin oranı %31,2, “çok” olduğunu düşünenlerin oranı %30,4, “kısmen” olduğunu düşünenlerin oranı %24,8, “biraz” olduğunu düşünenlerin oranı

s.107.

¹⁰³Kazım Özdamar, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Kaan Kitabevi, Eskişehir 2003.s.62-63.

%12 ve “hiç” olmadığını düşünenlerin oranı %1,6’dır. Türk öğrenciler içinde Türkiye’de ırk yarımçılığının derecesine yönelik tutumlarının dağılımı şu şekildedir. “Son derece fazla” olduğunu düşünenlerin oranı %10,4, “çok” olduğunu düşünenlerin oranı %13,6, “kısmen” olduğunu düşünenlerin oranı %34,8 “biraz” olduğunu düşünenlerin oranı %24,8 ve “hiç” olmadığını düşünenlerin oranı %16,4’tür. Bu soruya tüm örneklem içinde verilen cevapların dağılımı ise şu şekildedir: “Son derece fazla” olduğunu düşünenlerin oranı %20,8 “çok” olduğunu düşünenlerin oranı %22, “kısmen” olduğunu düşünenlerin oranı %29,8, “biraz” olduğunu düşünenlerin oranı %18,4 ve “hiç” olmadığını düşünenlerin oranı %9’dur.

H1a: Kürtler ile Türklerin siyasi temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 1: Kürtler İle Türklerin Siyasi Temsilci Odaklı Güven Düzeyleri Yönelik Mann Whitney U Testi Sonuçları

Siyasal Temsilci Odaklı Güven Faktörü	“Anadiliniz nedir?”	
		Ortalama
	Türk	229,81
	Kürt	271,19
Toplam	500	
Mann-Whitney U: 26077,000 Wilcoxon W: 57452,000, Z: -3,203 P=0,001< α =0,05 Hipotez kabul edilmiştir		

Mann Whitney U testi sonucunda anadil değişkenine göre katılımcıların siyasi temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Türk öğrencilerin (Ort: 229,831) Kürt öğrencilere (Ort: 271,19) nazaran siyasi temsilci odaklı güven düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. **H1a** hipotezi kabul edilmiştir.

H2a: Kürtler ile Türklerin rejim odaklı siyasi güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 2: Kürtler İle Türklerin Rejim Odaklı Siyasi Güven Düzeyleri Yönelik Mann Whitney U Testi Sonuçları

Siyasal Rejim Odaklı Güven Faktörü	“Anadiliniz nedir?”	
		Ortalama
	Türk	276,83
	Kürt	224,17
Toplam	310	
Mann-Whitney U: 24668,000 Wilcoxon W: 56043,000, Z: -4,076 P=0,000< α =0,05 Hipotez kabul edilmiştir		

Mann Whitney U testi sonucunda anadil değişkenine göre katılımcıların siyasal rejim odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Türk öğrencilerin (Ort: 276,83) Kürt öğrencilere (Ort: 224,17) nazaran siyasal rejim odaklı güven düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. **H2a** hipotezi kabul edilmiştir. Bununla birlikte sırasıyla Türk öğrencilerin ortalaması, Kürt öğrencilerin ortalaması Cumhurbaşkanlığı kurumu için p: 0,008, ort: 267,13, ort: 244,45, TBMM için p: 0,026, ort: 264,43, ort: 236,57, Türk Silahlı Kuvvetleri için p: 0,000, ort: 323,12, ort: 177,88, yargı için p: 0,000, ort: 281,67, ort: 219,33, kamu bürokrasisi için p: 0,000 ort: 273,18, ort: 227,82 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlardan hareketle Türk öğrencilerin devleti oluşturan kurumlara Kürt öğrencilere nazaran daha fazla güven duyduklarını ifade etmek mümkündür.

H3a: “Çözüm süreci”ne verilen desteğe göre katılımcıların siyasal temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 3: Siyasal Temsilci Odaklı Güven ile Çözüm Sürecine İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Siyasal Temsilci Odaklı Güven Faktörü	“Çözüm sürecini destekliyor musunuz?”		
		N	Ortalama
	Evet	329	272,08
	Kararsızım	27	251,89
	Hayır	144	200,93
	Toplam	500	
Chi-Square: 24,308, df:2 P=0,000< α =0,05 Hipotez kabul edilmiştir.			

Kruskall Wallis test sonuçlarına göre katılımcılar arasında çözüm sürecine verdikleri desteğin niteliğine göre siyasal temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Sürece olumlu yaklaşanların siyasal temsilci odaklı güven düzeyi en yüksek (ort.: 272,08) olarak tespit edilmiştir. Onları 251,89 ortalama ile kararsızlar ve 200,93 ortalama ile sürece karşı çıkanlar takip etmektedir. Analizin anlamlılık değeri p:0,000 olarak bulunmuştur. **H3a** hipotezi kabul edilmiştir.

H4a: “Çözüm süreci”ne verilen desteğe göre katılımcıların rejim odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4: Siyasal Rejim Odaklı Güven ile Çözüm Sürecine İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Siyasal Rejim Odaklı Güven Faktörü	“Çözüm sürecini destekliyor musunuz?”	
	N	Ortalama
Evet	329	241,60
Kararsızım	27	262,41
Hayır	144	268,59
Toplam	500	
Chi-Square: 3,691, df:2 P=0,158> α =0,05 Hipotez reddedilmiştir.		

Kruskall Wallis test sonuçlarına göre katılımcılar arasında çözüm sürecine verdikleri desteğin niteliğine göre siyasal rejim odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Analizin anlamlılık değeri p:0,158 olarak bulunmuştur. **H4a** hipotezi reddedilmiştir.

H5a: Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumlara göre siyasal temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Kruskall Wallis testinin anlamlılık değeri p:0,128 olarak bulunmuştur. Test sonuçlarına göre katılımcıların Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumlarına göre siyasal temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Diğer bir ifade ile katılımcılar arasında Türkiye’de ırk ayrımcılığının varlığına ilişkin tutumların güç derecesi siyasal temsilci odaklı güven düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. **H5a** hipotezi reddedilmiştir (Bkz.Tablo 5).

Tablo 5: Siyasal Temsilci Odaklı Güven ile Irk Ayrımcılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Siyasal Temsilci Odaklı Güven Faktörü	“Sizce Türkiye’de ne derecede ırk ayrımcılığı vardır?”	
	N	Ortalama
Son derece fazla	104	253,67
Çok	110	262,01
Kısmen	149	264,28
Biraz	92	229,28
Hiç	45	212,80
Toplam	500	
Chi-Square: 7,154, df:4 P=0,128> α =0,05 Hipotez reddedilmiştir.		

H6a: Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumlara göre rejim odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 6: Siyasal Rejim Odaklı Güven ile Irk Ayrımcılığına İlişkin Tutumlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	“Sizce Türkiye’de ne derecede ırk ayrımcılığı vardır?”	
	N	Ortalama
Siyasal Rejim Odaklı Güven Faktörü		
Son derece fazla	104	172,75
Çok	110	222,65
Kısmen	149	278,02
Biraz	92	281,53
Hiç	45	343,69
Toplam	500	
Chi-Square: 62,602, df:4 P=0,000< α =0,05 Hipotez kabul edilmiştir.		

Kruskall Wallis test sonuçlarına göre katılımcıların Türkiye’de ırk ayrımcılığı olduğuna ilişkin tutumlarına göre siyasal rejimi odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Analizin anlamlılık değeri p:0,000 olarak bulunmuştur. **H6a** hipotezi kabul edilmiştir. Bu verilere göre katılımcılar arasında siyasal rejime yönelik en yüksek güven düzeyi Türkiye’de ırk ayrımcılığının olmadığını düşünenler arasında görülmektedir (ort.: 343,69). En düşük güven düzeyi ise Türkiye’de Irk ayrımcılığının son derece fazla olduğunu düşünenler arasında görülmüştür (ort.: 172,75). Çok yüksek ayrımcılık algısından ırk ayrımcılığının olmadığını düşünen katılımcılara doğru rejim odaklı güven düzeyi yükselmektedir.

H7a: Katılımcıların etnik ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin algılarına göre siyasal temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Mann Whitney U testi sonucunda katılımcıların etnik kökenlerinden dolayı ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin tutumlarına göre katılımcıların siyasal temsilci odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Etnik ayrımcılığa uğradıklarını düşünenler (Ort: 272,34) düşünmeyenlere nazaran (Ort: 234,55) nazaran siyasal temsilci odaklı güven düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. **H7a** hipotezi kabul edilmiştir (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7: Katılımcıların Etnik Ayrımcılığa Uğrayıp Uğramadıklarına İlişkin Algıları İle Siyasal Temsilci Odaklı Güven Düzeyleri Yönelik Mann Whitney U Testi Sonuçları

Siyasal Temsilci Odaklı Güven Faktörü	“Etnik kökeninizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?”	
		Ortalama
	Evet	272,34
	Hayır	234,55
	Toplam	500

Mann-Whitney U: 25880,500
 Wilcoxon W: 67785,500, Z: -2,889
 P=0,004< α =0,05 Hipotez kabul edilmiştir

H8a: Katılımcıların etnik ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin algılarına göre rejim odaklı siyasal güven düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 8: Katılımcıların Etnik Ayrımcılığa Uğrayıp Uğramadıklarına İlişkin Algıları İle Siyasal Rejim Odaklı Güven Düzeyleri Yönelik Mann Whitney U Testi Sonuçları

Siyasal Rejim Odaklı Güven Faktörü	“Etnik kökeninizden dolayı ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?”	
		Ortalama
	Evet	215,14
	Hayır	276,32
	Toplam	500

Mann-Whitney U: 23028,500
 Wilcoxon W: 45394,500, Z: -4,677
 P=0,000< α =0,05 Hipotez kabul edilmiştir

Mann Whitney U testi sonucunda katılımcıların etnik kökenlerinden dolayı ayrımcılığa uğrayıp uğramadıklarına ilişkin, tutumlarına göre katılımcıların siyasal rejim odaklı güven düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Etnik ayrımcılığa uğradıklarını düşünenler (Ort: 215,14) düşünmeyenlere nazaran (Ort: 276,32) nazaran siyasal rejim odaklı güven düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. **H8a** hipotezi kabul edilmiştir (Bkz.Tablo.8)

Sonuç

Çalışmada kapsamlı bir şekilde ele alındığı üzere siyasal güvene ilişkin yapılmış çalışmaların sonuçları, yüksek güvenin seçilmiş temsilciler ve siyasal kurumlar için önemli bir bileşen olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca siyasal liderlere ve yöneticilere duyulan yüksek siyasal güven onlara daha etkin idare etme imkânı sunmaktadır.¹⁰⁴

Siyasal güven üzerine çalışan birçok araştırmacı, siyasal sisteme güven düzeyi düşük vatandaşların siyasal otoriteyi temsil edenlere erişiminin sınırlandırıldığı, sistemi legal yollar ile etkileme imkânının kısıtlandığı durumlarda veya siyasal kurumların değişim taleplerine karşı durağan bir yapı sergilemeleri durumunda sistem üzerinde kökten değişim taleplerinin gündeme gelebileceğini ifade etmektedir.¹⁰⁵ Elbette vatandaşların tümünde rejim ve temsilcilerine yönelik yüksek siyasal güven her zaman mümkün olan bir durum olmayacaktır. Bununla birlikte taleplerinin siyasal sistem tarafından karşılandığını değerlendirmeleri durumunda vatandaşların sisteme sınırlı bir destek vermeleri beklenebilir. Zira çalışmanın teorik kısmında kapsamlı bir şekilde ele alındığı üzere günümüzde bireyler taleplerinin siyasal sistem tarafından ne kadar karşılandığını rasyonel olarak ölçme imkânına sahiptirler. Easton'un kavramsallaştırmasıyla ifade edecek olursak, bu değerlendirmeler sonucunda günümüz demokrasilerinin yapı taşı olan katılımcı ve bilinçli vatandaşlar, sistem üzerindeki yaygın desteklerini artıracak ya da azaltacaklardır.¹⁰⁶ Siyasal rejimlere ve onu temsil edenlere güvenin azalması ve bu durumun kalıcı bir karakter sergilemesi halinde, vatandaşların bir kısmında, sistem algıları üzerine olumsuz kavrayışlar ve değerlendirmeler ortaya çıkabilir. Bu olumsuz değerlendirmelerin temelinde, doğal siyasal katılım yolları ile kendi sosyal-siyasal taleplerinin hayata geçirilmesinde etkili olamadıklarına dair ortaya çıkan yetersizlik hissinin yer aldığını ifade etmek mümkündür. Bu motivasyonla hareket eden bireyler, devletin kendi yararlarına herhangi bir fonksiyonu olmadığını düşünür ve ona güvenmezler.¹⁰⁷ Yapılan öncü çalışmalardan da anlaşılacağı üzere siyasal güvensizlik sadece bireylerin kişisel psikolojik özelliklerinden ya da algılarından kaynaklanan bir olgu değildir. Bireyin, sosyal ve siyasal sistemden kaynaklanan, kamu hizmeti veren otorite temsilcilerinin muameleleri ile şekillenen ve yoksunluk duygusundan beslenen algıları siyasal güvenin diğer bir bileşenidir.¹⁰⁸

Akılda tutulması gereken önemli bir diğer nokta siyasal güveni etkileyen faktörlerin zamana ve mekâna göre değişebileceğidir.¹⁰⁹ Bu kapsamda 2013 yılı mayıs ayında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde, Kürt ve Türk öğrenciler ile yapılan çalışmada elde edilen sonuçların ancak belirli bir zaman diliminde ve belirli bir örneklem için geçerli olduğu unutulmamalıdır. Zira bu durum elde edilen verilerin takip eden çalışmalar için bir hareket noktası sağlayacağı hususunu ortadan kaldırmaz.

Türk öğrenciler siyasal temsilcilere, milletvekillerine Kürt öğrencilere göre daha az güvenmektedirler. Bununla birlikte Türk öğrencilerin siyasal rejime duydukları

¹⁰⁴ Hetherington, a.g.m., s. 803.

¹⁰⁵ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1199.

¹⁰⁶ Easton, a.g.m., s. 447,437-439.

¹⁰⁷ Miller, Political Issues..., s. 951.

¹⁰⁸ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1214.

¹⁰⁹ Aberbach ve Walker, a.g.m., s. 1214.

güven Kürt öğrencilerden daha fazladır.¹¹⁰ Çalışmada yine Türk öğrencilerin Cumhurbaşkanlığı kurumuna, TBMM'ne daha fazla güvendikleri görülmekle birlikte ortalamalar arasındaki fark düşük seviyededir. Ancak Türk Silahlı Kuvvetleri, yargı ve bürokrasiye yönelik olarak Türk ve Kürt öğrenciler arasındaki güven düzeyi farklılığı oldukça fazladır. Kürt öğrencilerin bu kurumlara ilişkin güven düzeyleri Türk öğrencilere nazaran oldukça düşüktür.

Katılımcılar arasında çözüm sürecine verilen destek ile siyasal temsilci odaklı güven düzeyi arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. "Çözüm süreci"ni destekleyenler desteklemeyenlere nazaran seçilmiş temsilcilere daha fazla güvenmektedirler. Bu sonuçlardan hareketle Türkiye için çok önemli bir sosyal-ekonomik ve siyasal sorun alanını teşkil eden etnik ve kültürel taleplerin çözümü noktasında parlamento ve üyelerine yönelik güçlü bir desteğin olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca Kürt öğrenciler "çözüm süreci"ne destek verenlerin oranı¹¹¹ kendi içlerinde ve ayrıca Türk öğrencilere nazaran daha fazladır. Bu veri Kürtlerin büyük kısmının birlikte yaşamdan yana tutum sergilediklerini göstermektedir.¹¹²

Katılımcılar arasında siyasal rejime yönelik en yüksek güven düzeyi, Türkiye'de ırk ayrımcılığının olmadığını düşünenler arasında görülmektedir. En düşük güven düzeyi ise Türkiye'de ırk ayrımcılığının son derece fazla olduğunu düşünenler arasında görülmüştür. Çok yüksek ayrımcılık algısına sahip katılımcılardan ırk ayrımcılığının olmadığını düşünen katılımcılara doğru rejim odaklı güven düzeyi yükselmektedir. Çalışmada elde edilen diğer önemli bir bulgu, katılımcıların etnik kökenlerinden dolayı ayrımcılığa uğradıklarını düşünenlerin siyasal temsilci odaklı güven düzeylerinin, uğramadığını ifade edenlere nazaran daha yüksek, siyasal rejim odaklı güven düzeyinin ise daha düşük olduğu görülmüştür. Bu sonuçlarda göstermektedir ki vatandaşlarda eşit muamele görmediklerine ilişkin kanaatler onların rejime yönelik güven düzeyleri ve meşruiyet algılarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca vatandaşların siyasal sistem ve temsilcilerini birbirinden ayırdığı çalışmada elde edilen diğer önemli bir bulgudur.

Çalışma bulgularından hareketle, Türklerde siyasal rejimin işleyişi ve niteliğine yönelik olumlu tutumların Kürtlere nazaran daha güçlü olduğunu, Kürtler arasında ise siyasal temsilcilere duyulan güvenin yüksek derecede olduğunu ifade etmek mümkündür. Ayrıca vatandaşlar arasında etnik ayrımcılığa maruz kalma algısı ve Türkiye'de ırk ayrımcılığı yapıldığına ilişkin kanaatlerin yönü, siyasal güven düzeyi ve niteliği için önemli birer bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bireylerde görülen güvensizliği doğrudan sistemin meşruiyetinin sorgulanması olarak yorumlamak oldukça güçtür.¹¹³ Çalışmada elde edilen önemli bulgulardan olan temsilcilere yönelik desteğin Kürt öğrenciler arasında daha yüksek olmasının sebebi olarak, siyasal temsilcileri ile geliştirdikleri sıkı bağlar gösterilebilir. Kuşkusuz bu iddiayı destekleyecek, temsilci odaklı siyasal güvenin alt bileşenlerini konu alan daha kapsamlı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, sağlıklı, istikrarlı ve meşru bir yönetimin tesis edilmesinde vatandaşların temsilcilere ve siyasal rejime yönelik güven duygularının güçlendirilmesi hayati öneme sahiptir. Çalışmanın teorik kısmında da ifade

¹¹⁰ Kürtlerde siyasal kurumlara yönelik düşük güven düzeyi için bkz., Karakoç, a.g.m., s.107-108.

¹¹¹ Benzer sonuçlar için bkz., Nişancı ve Işık, a.g.m., s.130.

¹¹² Farklı bir bakış açısı için bkz. Çelik, "Kürt Meselesinde Algılar...", s.50

¹¹³ Aydın ve Cenker, a.g.m., s. 246.

edildiği üzere bireyin siyasal yeterlilik algısının yüksek, siyasal güven algısının düşük olduğu durumlarda birey siyasal süreçlere meşru, olağan katılım yolları yerine kanun dışı katılım yolları ile dâhil olmaya ve siyasal sistemi kendi siyasal taleplerine karşı duyarlı hale getirmeye yönelebilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasını önlemek üzere öncelikle çoğulcu, katılımcı demokrasinin yaşam koşulları oluşturulmalıdır. Siyasal güvenin tesisi için en önemli bileşen, siyasal taleplerin, seçilmiş temsilciler, kamu bürokrasisi ve siyasal rejim tarafından dikkate alındığı algısının oluşmasıdır. Bu algı ise ancak söz konusu talep ve isteklere karşı duyarlı bir yönetim tarzı ile ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- ABERBACH, Joel D. ve WALKER, Jack L., "Political Trust and Racial Ideology", *The American Political Science Review*, Vol. 64,1970, No. 4, ss. 1199-1219.
- ABNEY F, Glenn ve HUTCHESON, John D. Jr., Race, Representation, and Trust: Changes in Attitudes After the Election of a Black Mayor, *The Public Opinion Quarterly*, 1981,Vol. 45/1, ss. 91-101.
- AK, Belma, "Hipotez Testi", İçinde:SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Editör: Şeref Kalaycı, Asil Yayınları, Ankara 2010.
- AKGÜN, Birol,"Türkiye'de Siyasal Güven: Nedenleri ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 2001, 56/4,s. 1-23.
- ALMOND, Gabriel ve VERBA, Sidney,*The Civic Culture Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, SAGE Publications, London 1989.
- ARBOR, Ann,*National Election Studies, 1987 Pilot Election Study* [dataset]. MI: University of Michigan, Center for Political Studies1999,[producer and distributor]
- ASLAN, Mehmet ve KAYA, Gazanfer,"1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2004, Cilt 5, Sayı:1, s.213-223.
- AYDIN, Aylin ve CENKER, Cerem I., "Public Confidence In Government: Empirical Implications From A Developing Democracy", *International Political Science Review*, 2012/33,ss.230-250.
- BALCH, George I., "Multiple Indicators in Survey Research: The Concept 'Sense of Political Efficacy'", *Political Methodology*,1974,1/1,ss.1-43.
- BAŞAK, Suna ve ÖZTAŞ, Nail, Güven Ağbağları, "Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2010, 12/1,s.27-56.
- BONNER, Dean E.,*A Comprehensive Examination of the Determinants and Consequences of Political Trust among Latinos*, A Dissertation Submitted to the Graduate Faculty of the University of New Orleans in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Department of Political Science, 2009,UMI Number: 3361214.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, *Veri Analizi El Kitabı-İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Pagem Akademi, Ankara 2012.
- CAMPBELL, Angus, GURIN, Gerald ve MILLER, Warren E.,*The Voter Decides*, Row Peterson: Evanstone, 1954.
- CHOMSKY, Noam,"Yeni Dünya Düzeninde Demokrasi Mücadelesi", İçinde: *Düşük Yoğunluklu Demokrasi*, Samir Amin, Noam Chomsky ve Andre Gunder Frank, Çev:Ahme Fethi, Alan Yayıncılık, İstanbul 1995.

- CITRIN, Jack, "Comment: The Political Relevance of Trust in Government", *The American Political Science Review*, 1974, Vol. 68, No.3, ss. 973-988.
- COLE, Richard L., "Toward as Model of Political Trust: A Causal Analysis", *American Journal of Political Science*, 1973, Vol. 17, No.4, ss. 809-817.
- CRAIG, Stephen C. ve MAGGIOTTO, Michael A., "Political Discontent and Political Action", *The Journal of Politics*, 1981, Vol. 43, No.2, ss.514-522.
- CRAIG, Stephen C. ve MAGGIOTTO Michael A., "Measuring Political Efficacy", *Political Methodology*, 1982, Vol. 8, No.3 ss.85-109.
- CRAIG Stephen C.; NIEMI, Richard G. ve SILVER, Glenn E., "Political Efficacy And Trust: A Report On The NES Pilot Study Items", *Political Behavior*, 1990, Vol. 12, No.3, ss. 289-314.
- CRAIG, Stephen C., "Efficacy, Trust and Political Behavior, An Attempt to Resolve A Lingering Conceptual Dilemma", *American Politics Research*, 1979, No.7, ss. 225-239.
- ÇARKOĞLU, Ali, "Political Preferences Of The Turkish Electorate: Reflections Of An Alevi-Sunni Cleavage", *Turkish Studies*, 2005, Vol. 6, No.2, ss. 273-292.
- ÇARKOĞLU, Ali , "The Nature of Left-Right Ideological Self-placement in the Turkish Context", *Turkish Studies*, 2007, Vol. 8, No.2, ss.253-271.
- ÇARKOĞLU, ALİ ve TOPRAK, Binnaz, *Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*, TESEV Yayınları, İstanbul 2006.
- ÇELİK, Ayşe Betül, "Kürt Meselesinde Algular Ve Barış Sürecinin Önündeki Sosyo-Psikolojik Engeller", İçinde: *Kürt Meselesinin Çözümüne İlişkin Algular, Aktörler ve Süreç*, Ed.: Nihal Boztekin, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Ezgi Ofset, 2013, ISBN NR: 978-605-87169-5-7, ss.45-53.
- ÇELİK, Ayşe Betül, "Etnik Çatışmaların Çözümünde Siyaset Bilimi Ve Uyuşmazlık Çözümü Yaklaşımları", İçinde: *Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulama*, Ed.: Nimet Beriker, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s.163-188.
- DAHL, Robert A., *Polyarchy, Participation and Opposition*, New Haven and London, Yale Üniversty Press 1971.
- DALTON, Russel J., "Political Trust in Advanced Democracies", İçinde: *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York 1999.
- DENNIS, Jack, "Support for the Party System by the Mass Public", *The American Political Science Review*, 1966, Vol. 60, No.3, ss. 600-615.
- DUMAN, Betül ve ALACAHAN, Osman, "Sosyal Kaynaşma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2010, C.15, S.1, s. 103-128.
- DUMAN, Betül ve ALACAHAN, Osman, "Etniklik ve Sosyal Kaynaşma İlişkisi: Adana Örneği", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2011, Cilt 12, S.1, s. 223-244.
- EASTON, David, "A Re-Assessment of the Concept of Political Support", *British Journal of Political Science*, 1975, No.5, ss.435-57.
- EASTON, David, "Theoretical Approaches to Political Support", *Canadian Journal of Political Science*, 1976, Vol. 9/3, ss. 431-448.

- EKMEKÇİ, Faruk, "Marazi Bir Durum Olarak Türkiye'de Niyet Siyaseti: Türkiye'de Toplumsal Güven Eksikliği ve Bunun Siyasal Sonuçları", *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi*, 2010, Cilt:7/2, s. 234-246.
- ERBER, Ralph ve LAU, Richard R., "Political Cynicism Revisited: An Information-Processing Reconciliation of Policy-Based and Incumbency-Based Interpretations of Changes in Trust in Government", *American Journal of Political Science*, 1990, Vol. 34/1, ss.236-253.
- ERCİNS, Gülay, "Türkiye'nin Demokratikleşmesinde Toplumsal Sorun Alanları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2012, 14/1, s. 79-102.
- EROL, Metin, "Türkiye'de Toplumlaşma Problemleri", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, Cilt: 33/1, s. 1-24.
- ESMER, Yılmaz, *Evrım Devrim Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*, TESEV Yayınları, İstanbul 1999.
- FELDMAN, Stanley, "The Measurement and Meaning of Trust in Government", *Political Methodology*, 1983, Vol. 9/3, ss. 341-354.
- FINIFTER, Ada W., "Dimensions of Political Alienation", *The American Political Science Review*, 1970, Vol. 64/2, ss. 389-410.
- FUKUYAMA, Francis, *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*, Çev: Ahmet Buğdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000.
- GÖKÇE, Orhan, AKGÜN, Birol ve KARAÇOR, Süleyman, "3 Kasım Seçimlerinin Anatomisi: Türk Siyasetinde Süreklilik ve Değişim", *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2002, S.2, s. 1-44.
- HETHERINGTON, Marc J., "The Political Relevance of Political Trust", *The American Political Science Review*, 1998, Vol. 92, No.4, ss. 791-808.
- HOLMBERG, Sören, "Down and Down We Go: Political Trust in Sweden", İçinde: *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York 1999.
- HOWELL, Susan E. ve FAGAN, Deborah, "Race and Trust in Government: Testing the Political Reality Model", *The Public Opinion Quarterly*, 1988, Vol.52/3, ss. 343-350.
- INGLEHART, Ronald, "Postmodernization Erodes Respect for Authority, But Increases Support for Democracy", İçinde: *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York 1999.
- IYENGAR, Shanto, "Subjective Political Efficacy as a Measure of Diffuse Support", *The Public Opinion Quarterly*, 1980, Vol. 44, No.2, ss. 249-256.
- KALAYCI, Şeref, "Faktör Analizi", İçinde: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed: Şeref Kalaycı, Asil Yayınları, Ankara 2010.
- KALAYCIOĞLU, Ersin, "Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi", İçinde: *Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür*, Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu, Levent köker, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- KARADAĞ, Ahmet ve AKBAŞ, Zafer, "Kurumsal Güvencelerin İşsizlik Kavşağındaki Demokrasi: Türkiye", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2009, Cilt: 6/11: 162-188.

- KARAKOÇ, Ekrem, "Ethnicity and Trust in National and International Institutions: Kurdish Attitudes toward Political Institutions in Turkey", *Turkish Studies*, 2013, 14:1, ss. 92-114.
- KAYIŞ, Aliye, "Güvenilirlik Analizi", İçinde: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ed: Şeref Kalaycı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2010.
- KLINGEMANN, Hans-Dieter, "Mapping Political Support In The 1990s: A global Analysis", İçinde: *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York 1999.
- KUMLIN, Staffan, *The Personal And The Political*, Palgrave Macmillan. New York 2004.
- KUŞAT, Nurdan, "Demokratikleşme Sürecini Tamamlayamamış Toplumların Ekonomik ve Siyasi Açından Değerlendirilmesi: Sürdürülebilir Demokrasi", *Yönetim ve Ekonomi*, 2011, Cilt:18/1, s. 125-137.
- LAMBERT, Ronald D., CURTIS, James E., BROWN, Steven D. ve KAY, Barry J., "Effects of Identification with Governing Parties on Feelings of Political Efficacy and Trust", *Canadian Journal of Political Science*, 1986, Vol.19/4, ss. 705-728.
- LAWSON, Tony ve GARROD, Joan, *Dictionary of Sociology*, Hoboken: Taylor and Francis 2012.
- MATSUMOTO, David, *The Cambridge Dictionary of Psychology*, Cambridge University Press 2009.
- MICHELSON, Mellissa R., "Political Trust Among Chicago Latinos", *Journal of Urban Affairs*, 2001, Volume 23/3-4, ss. 323-334.
- MILLER, Arthur H., "Political Issues and Trust in Government; 1964-1970", *American Political Science Review*, 1974/68, ss. 951-972.
- MILLER, Arthur H., "Rejoinder to "Comment" by Jack Citrin: Political Discontent or Ritualism", *The American Political Science Review*, 1974, Vol.68, Issue:3, ss. 989-1001.
- MILLER, Arthur H. ve LISTHAUG, Ola, "Political Parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States", *British Journal of Political Science*, 1990, Vol. 20, No. 3, ss. 357-386.
- MORRIS, Mike, *Concise Dictionary of Social and Cultural Anthropology*, Willey&Blackwell 2012.
- NİŞANCI, Şükrü ve IŞIK, Cemal, "Etnisite Algısının Siyasal Tercihler Üzerine Etkisi: Kars İli Kağızman İlçesi Üzerine Bir Çalışma", *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 2012, 1-2 Ekim, s. 109-133.
- NORRIS, Pippa, "Introduction: The Growth of Critical Citizens?" İçinde: *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*, Ed. Norris Pippa, Oxford University Press, New York. 1999.
- ÖZDAMAR, Kazım, *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Kaan Kitabevi, Eskişehir 2003.
- POLAT, Cihat ve KÜLTER, Banu, "Genç ve Potansiyel Seçmenler Gözüyle Siyasi Lider Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Siyasal Pazarlama Bakış Açısıyla Lise ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2006, No:35, s. 191-213.
- REX, John, "Etnicity", İçinde: *The Blackwell Dictionary of Modern Social Thought*, William Outhwaite, Blackwell Publishing UK 2006.

- SEEMAN, Melvin, "On The Meaning of Alienation", *American Sociological Review*,1959, Vol. 24, No.6, ss. 783-791.
- SHINGLES, Richard D.,"Black Consciousness and Political Participation: The Missing Link", *The American Political Science Review*,1981, Vol. 75, No.1, ss. 76-91.
- SMITH, Millie Dennis,*The Effects of Race, Racial Consciousness and Income on Political Trust*, Dissertation Presented to the Faculty of The University of Texas at Dallas in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor Of Philosophy In Political Science The University Of Texas At Dallas May, 2007, UMI Number: 3256508.
- ŞAHİN, Baki, "Metodoloji",İçinde:*Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ed: Abdurahman Tanrıoğen, Anı Yayıncılık, Ankara2009.
- TOSUN, Gülgün, "Türkiye'de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi Bağlamında Demokrasinin Pekişmesinin Önündeki Engellere İlişkin Kuramsal ve Pratik Bir Yaklaşım", *Ege Akademik Bakış*, 2001, C:1/1, s. 224-243.
- WILLIAMS, John T.,"Systemic Influences on Political Trust: The Importance of Perceived Institutional Performance", *Political Methodology*,1985, Vol. 11, No.1/2, ss. 125-142.
- ZADROZNY, JOHN T.,*Dictionary of Social Science*, Public Affairs Press, Washington1959.